

A/E (ǰ) Damgasının İlk Seslemdeki Kullanımı Üzerine

Türk Dili Dérneđi

Eski yazıt ve yazmalardaki damgaların okunmasında eñ sık karşılaşılan sorunlardan biri, /a/ veya /e/ sesini véren ǰ damgasının ilk seslemde (hecede) kullanımınıdır. Eski yazıda bu damga, ilk seslemde ünlüleri bélirten öteki damgalardan farklı olarak ya hiç kullanılmamıştır ya da uzun ünlüleri bélirtmek için yazılmıştır. Oysa öteki ünlüler için olan damgalar (ǧ, ǎ, ǎ, ǎ), çoğunlukla sessiz damgadan soñra bélirtilerek seslemi oluşturmuş, böylece kendi içinde bir tutarlılık göstermiştir.

Örneğin, aşığıdaki dizinde öteki ünlü damgaların kullanıldığı yazımlar gösterilmiştir.

ǎ	ǎ	ǎ	ǧ						
ǎǎǎǎǎǎ	kül tégin	ǎǎǎǎǎ	buyruk	ǎǎǎǎǎ	bilge	ǎǎǎǎ	çıgany	ǎǎǎǎǎ	élimge
ǎǎǎǎ	üçün	ǎǎǎ	oğuz	ǎǎǎ	kişi	ǎǎǎǎǎ	kırgız	ǎǎǎ	béş
ǎǎǎǎǎ	kündüz	ǎǎǎǎǎǎ	kurıgaru	ǎǎǎ	kiçig	ǎǎǎǎ	kıldım	ǎǎǎǎ	élçi
ǎǎǎǎ	törtünç	ǎǎǎǎǎ	bolmiş	ǎǎǎǎǎ	ilgerü	ǎǎ	yıl	ǎǎǎǎǎ	éşimge
←		←		←		←		←	

Öte yandan ǰ damgasının yazıt ve yazmalardaki kullanımını ise şöyledir:

Kısa	Uzun		
ǎ at	ǎǎ kagan	ǎǎ āz	ǎǎ yāz
←	←	←	←

Bu sorunuñ çözümü için ilk seslemde ǰ damgasının da öteki ünlüler ile aynı géñelleme içerisine alınmasını öneriyoruz.

Buna göre bütün ünlüler, ilk seslemede ünsüzden sonra her zaman ünlü damga ile gösterilir. Bu tutumla birlikte ünlünün söz başında olduğu durumlarda da okuma ikircikliğini azaltması sağlanmış olacaktır. Örneğin, aşağıdaki dizinde bu kural uygulanmıştır.

/a/		/e/	
at	»k»H kagan	TY» evler	H»H ben
←	←	←	←

Yazıt ve yazmalarda uzun ünlülerin kullanımında H damgası ilk seslemede gösteriliyordu. Bizim önerimizden sonra uzun ünlü durumu olduğunda seslem, ek bir H damgası ile gösterilecektir. Örneğin,

Geçmiş		Bugün	
H» āk (beyaz)	H»H kār (yağış türü)	H» āk	H»H kār
Y»H akmiş	T»H karı (yaşlı)	Y»H akmiş	T»H karı
←	←	←	←

Önerinin savunması olarak H damgasının son seslemlerde kesinlikle gösterilmesini vérebiliriz. Örneğin son seslemedeki **-mA** parçası, H»- olarak gösterilmektedir, beñzer biçimde **ne** (soru adlı) sözcüğü, H»H olarak yazılmaktadır. **Bilge Kağan**'ın adındaki **-ge** parçası da yine H ile belirtilmektedir: H»YTH.

Dérneğimiz, son seslemede H damgasının kullanımını ve ilk seslemede çoğunlukla aynı kuralla yazılan öteki ünlülerin ortak yazım kuralını bir araya getirerek çağdaş dilimizin yazımını ölçünleştirmiştir.